

Duik in het Curaçaose erfgoed

Algemene handleiding

**voor de serie lesbrieven
over het materiële en immateriële
cultureel erfgoed van Curaçao**

Funderend Onderwijs (2e cyclus) van Curaçao

© Stichting NAAM (2018)

**De serie lesbrieven 'Duik in het Curaçaose erfgoed'
wordt u aangeboden door NAAM.**

NAAM staat voor

**'National Archaeological Anthropological Memory Management'.
Bij NAAM kunnen geïnteresseerden terecht voor informatie
over de cultuurgeschiedenis van Curaçao**

1. Doelgroep van de les

- ◆ Deze serie lesbrieven is bedoeld voor leerlingen van het Funderend Onderwijs, tweede cyclus. De lesbrieven zijn meest geschikt voor groepen 7 en 8, maar kunnen ook voor jongere leerlingen gebruikt worden. Dit is mogelijk door de vrije, verhalende manier waarop deze lessen in de klas gebracht worden. Daarover leest u in deze handleiding meer.
- ◆ De kerndoelen die in deze lessenserie aan bod komen, vindt u achterin deze handleiding.
- ◆ Deze serie lesbrieven verschijnt tevens in aangepaste versie voor de Middelbaar Onderwijs. Het niveauverschil bestaat vooral uit een groter aantal kaders met aanvullende informatie en een aantal aangepaste opdrachten voor de oudere leerlingen.

2. Zes lesbrieven over het (im)materiële cultureel erfgoed van Curaçao

Deze serie van zes lesbrieven stelt het materiële en immateriële cultureel erfgoed van Curaçao centraal. De serie is gemaakt met als doel om het (im-)materiële cultureel erfgoed in het landschap en in de eigen leefomgeving beter herkenbaar te maken voor de Curaçaose jeugd. Hierdoor groeit het historisch bewustzijn en daarmee de waardering voor eigen cultuur.

2.1 Het cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed wordt gevormd door een groep mensen die in de loop der eeuwen in een bepaald gebied een eigen manier van leven ontwikkeld heeft. Cultureel erfgoed omvat hun manier van voedselvoorziening, huizenbouw, transport, koken, maar ook hun taal, dans, muziek, religie, enzovoort. Ook op Curaçao heeft het cultureel erfgoed door vele generaties van alle Curaçaoënaars een eigen, unieke vorm gekregen. Vaak merk je de tradities niet eens op omdat ze zo vertrouwd voor je zijn.

Maar cultureel erfgoed is ook kwetsbaar en je kunt het kwijtraken. Bijvoorbeeld omdat historische gebouwen of locaties in het landschap plaats moeten maken voor nieuwbouw of wegen. Of omdat een bepaalde soort muziek niet meer wordt gespeeld en de traditionele manier van voedselproductie wordt vervangen door producten van supermarkten. De traditionele kennis raakt dan in de loop der tijd vergeten.

Maar cultureel erfgoed is belangrijk voor de identiteit van de bevolking. Want als je dit erfgoed beter kent, ontwikkel je een groter historisch bewustzijn. En daardoor kun je eigen positie in de wereld weer beter bepalen!

2.2 Het materiële en immateriële cultureel erfgoed

Met het materiële cultureel erfgoed wordt erfgoed bedoeld dat tastbaar is. Bijvoorbeeld een fort, een archeologische site, een kledingstuk of een ploeg. Je kunt het materiaal bewaren en restaureren.

Met het immateriële cultureel erfgoed wordt erfgoed bedoeld dat niet tastbaar is. Bijvoorbeeld een lied, een manier van landbouw bedrijven of van koken. Je kunt het immateriële erfgoed zelf niet bewaren, maar wel de kennis hierover opslaan met foto-, film- en/of geluidsmateriaal.

3. Digitale lesbrieven

3.1 Lesbrieven worden digitaal aangeboden

De serie lesbrieven wordt digitaal aangeboden via de website van NAAM (www.naam.cw), onder de tab 'Publicaties' en de optie 'Educatief materiaal'.

De serie wordt zowel in het Nederlands als in het Papiaments aangeboden. U vindt de gewenste taal op de corresponderende versie van NAAM's website. Via de vlaggetjes rechtsboven op NAAM's website kunt u de taalvoorkeur instellen.

3.2 Lessen volgen via digitale media in de klas

Vrijwel alle scholen zijn tegenwoordig uitgerust met een digibord, met een groot digitaal beeldscherm, of met meerdere computers in de eigen klas of in een computerlokaal. De lesbrieven kunnen op deze media getoond worden, ofwel:

- ◆ terwijl alle leerlingen naar het centrale digibord of grote beeldscherm kijken.
 - ◆ terwijl de leerlingen in kleine groepjes op gewone computers meekijken.
- In beide versies moeten de leerlingen de illustraties en titels kunnen lezen. Het is niet de bedoeling dat zij tijdens de les de teksten meelesen.

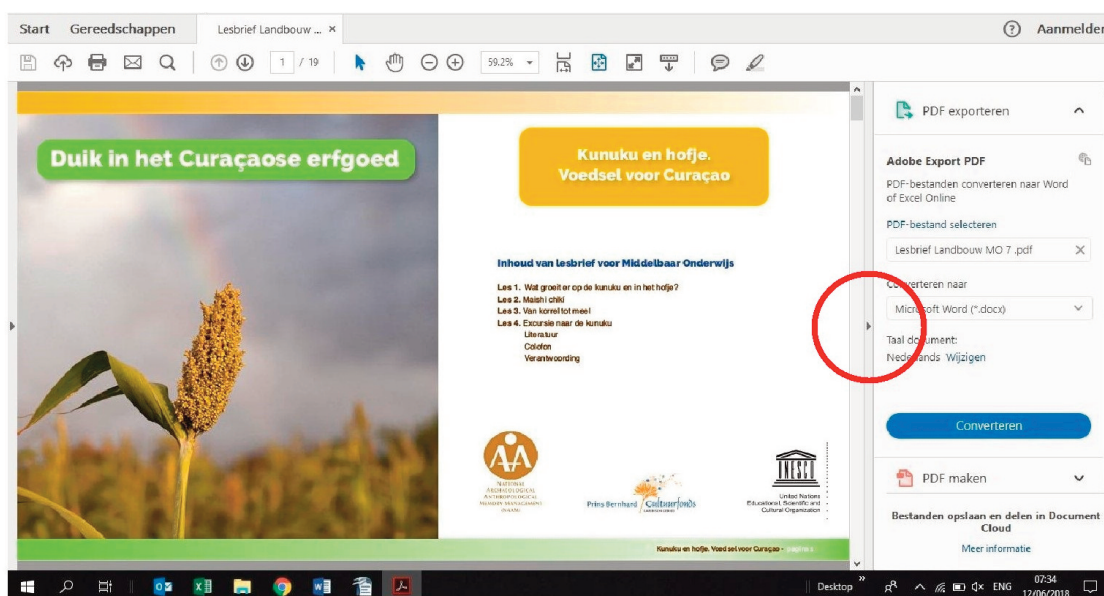
3.3 Digitaal, geen papier

Het is niet de bedoeling dat de leerkracht de lesstof uitprint en onder de leerlingen verdeelt en daarmee de school op kosten jaagt. De lesbrieven zijn bedoeld om digitaal te worden bekeken.

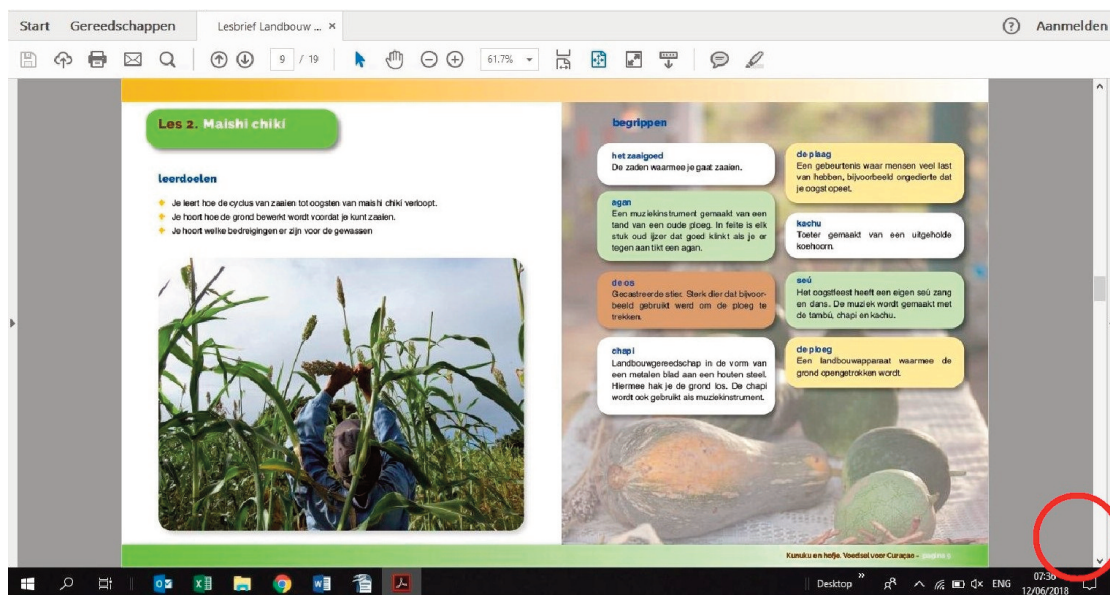
3.4 Digitaal gebruik van de lesbrief

De lesbrief opent zich als een zogenaamd PDF-bestand.

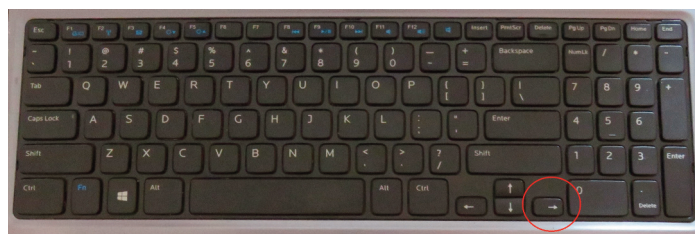
- ◆ U maakt het bestand even groot als uw beeldscherm door op het volgende symbool te klikken:



- ◆ U krijgt weer een gewoon scherm door op het toetsenbord de toets 'Esc' links boven te drukken.
- ◆ Op de volgende twee manieren klikt u door naar de volgende pagina van de lesbrief.

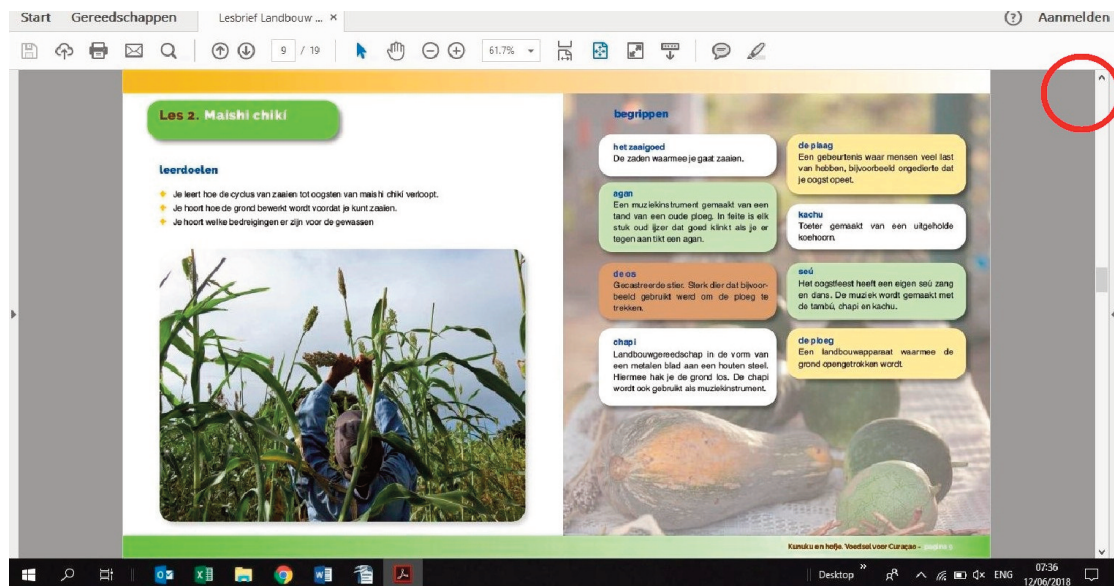


Gebruik de verticale balk rechts in het scherm: klik boven in de balk.

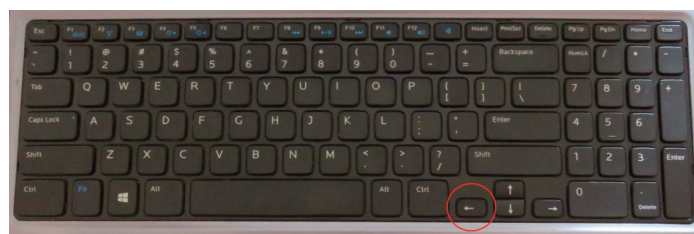


Of gebruik de toets met het pijltje → op uw toetsenbord.

- ◆ U gaat terug naar de vorige pagina als volgt:



Gebruik de verticale balk rechts in het scherm: klik boven in de balk.



Of gebruik de toets met het pijltje ← op uw toetsenbord.

4. Lesvoorbereiding

Elke lesbrief bestaat uit minstens drie lessen die elkaar logisch opvolgen.

- ◆ De lessenserie kan het best binnen een periode van twee weken gegeven worden.
- ◆ Geschikte momenten in het schooljaar voor het behandelen van een lesbrief zijn bijvoorbeeld de Siman di Kultura en de rustige, laatste weken van het schooljaar.

4.1 Ken het lesmateriaal

De leerkracht leest vooraf alle lessen en opdrachten en de bijbehorende handleiding door.

- ◆ Zo vormt u een beter beeld van de hoeveelheid tijd die met de lessen gemoeid is.
- ◆ Controleer in de bijbehorende handleiding of er materialen nodig zijn voor de opdrachten, die u of de leerlingen op tijd bijeen moeten brengen.

De leerkracht kent de begrippen en de antwoorden.

- ◆ Zorg ervoor dat u de betekenis kent van de kernwoorden die als “begrippen” zijn opgenomen.
- ◆ Zorg dat u de antwoorden op de vragen in de tekst kent. U vindt deze antwoorden in de bijbehorende handleiding.

De leerkracht controleert het digibord of de computers in het klaslokaal.

- ◆ Controleer van tevoren of de apparatuur in de klas werkt.
- ◆ Controleer van tevoren of een eventuele link naar beeldmateriaal (MP4) of geluidsmateriaal (MP3) in de lesstof werkt.

4.2 Presenteer de les op interactieve manier

Het is niet de bedoeling dat u de tekst in de klas voorleest. Het streven is dat de leerkracht deze lessenserie op een eigen, vrije manier doceert. U kunt dit bijvoorbeeld vergelijken met het geven een Powerpoint presentatie. Deze aanpak heeft als doel de interactie met de leerlingen te optimaliseren. Dat doet u als volgt:

De leerkracht presenteert de lesstof met eigen woorden.

- ◆ U leest de lestekst twee of drie keer aandachtig door. Bekijk de illustraties en lees de vragen in de tekst.
- ◆ Met deze kennis kunt u de lesstof met eigen woorden vertellen. U wordt hierbij geholpen door de titels, de illustraties en de vet gedrukte kernwoorden die u op het beeldscherm ziet.

- ◆ Deze verhalende aanpak heeft als voordeel dat u als leerkracht kunt kiezen of u alle lesstof wilt aanbieden of een selectie ervan.

Wissel de lesstof bewust af met interactie momenten met de leerlingen.

Hiermee houdt u hun aandacht beter vast.

- ◆ U kunt hiervoor de vragen, de illustraties en de weetjes in de tekst gebruiken.
- ◆ De bijbehorende handleiding geeft voorbeelden hoe u een illustratie of de inhoud van een kader op een interactieve manier kunt behandelen.
- ◆ Maak ook ruimte voor relevante ervaringen die leerlingen (kort) willen delen.
- ◆ Vraag naar de betekenis van lastige woorden of handelingen uit het verhaal om zeker te zijn dat de leerlingen de tekst begrepen hebben.

4.3 Thema aanwezig in de klas

U kunt het thema van de lesbrief in de klas zichtbaar maken, bijvoorbeeld door de creatieve opdrachten op te hangen en/of door een thematafel in te richten.

5. De opbouw van een lesbrief

Elke lesbrief bestaat uit een serie lessen die samen een verhaal vertellen over een aspect van ons Curaçaos erfgoed. Een lesbrief bestaat uit drie tot vijf lessen. De meeste lessenseries kunnen met een excursie afgesloten worden. De lessen hebben een vaste opbouw:

5.1 Titelpagina

- ◆ De titel van de lesbrievenserie
- ◆ De titel van de specifieke lesbrief
- ◆ De inhoudsopgave

5.2 Inleidende pagina

- ◆ De titel van de les
- ◆ De leerdoelen
- ◆ De begrippen, oftewel de kernwoorden uit de lesinhoud die hier worden toegelicht.

5.3 De lesstof

- ◆ De lesstof bestaat uit een doorlopende tekst. De tekst is opgedeeld in alinea's met een titel.
- ◆ De kernwoorden die in de begrippenlijst uitgelegd worden, zijn herkenbare aan hun blauwe kleur.
- ◆ De belangrijkste woorden en zinnen van de les zijn vet gedrukt.

5.4 Vragen in de tekst



Met dit symbool worden de vragen in de tekst aangeduid. U vindt de antwoorden op deze vragen in de bijbehorende handleiding.

5.5 Weetjes en kaders

Interessante, aanvullende informatie over de lesstof staat vermeld in de weetjes en in de kaders.

- ◆ Soms vertellen specialisten over hun ervaringen. Zij worden met een foto geïntroduceerd.

5.6 'Wil je meer weten?'

Elke les wordt afgesloten met tips voor aanvullende informatie. Deze bronnen zijn met diverse symbolen aangeduid voor een snelle herkenning. Dat kunnen boeken zijn die op Curaçao te vinden zijn, maar ook beeld- en geluidsopnames op het internet, musea op Curaçao of een persoon.

5.7 Opdrachten

De lessen worden afgesloten door een of meerdere opdrachten. De meeste opdrachten zijn zo opgezet dat de leerlingen op actieve en speelse wijze met het lesthema aan de slag gaan.

5.8 Excursie

Een aantal lessenseries kan afgesloten worden met een excursie, indien dat in de interesse, tijdsplanning en het budget van de school past.

6. De uitvoer van de lessenserie

6.1 De inleidende pagina

- ◆ Noem de titel van de lessenserie en de titel van de specifieke les.
- ◆ Neem samen de leerdoelen door. De leerlingen volgen de les beter als ze weten waar de les over zal gaan.

6.2 Haal met de leerlingen voorkennis van het onderwerp op

- ◆ Dit heeft tot doel dat de leerlingen het verhaal en de afbeeldingen beter in zich opnemen.

6.3 Begrippen

- ◆ De begrippen zijn de kernwoorden uit de tekst. Deze kernwoorden dienen bekend te zijn bij de leerlingen om de les goed te kunnen volgen. Neem daarom deze begrippen voor aanvang van de les met de leerlingen door.
- ◆ Dit doet u bijvoorbeeld door de leerlingen te vragen welke begrippen ze al kennen. Laat hen dat kernwoord in eigen woorden omschrijven.

6.4 Stel een luistervraag

- ◆ Een luistervraag bij aanvang van de les helpt de aandacht beter bij de les te houden, omdat de leerlingen gefocust zullen zijn op het antwoord.
- ◆ Voorbeelden van luistervragen worden in de handleiding van de bijbehorende lessenserie gegeven.

6.5 Behandelen van de lesstof

- ◆ De behandeling van de lesstof duurt gemiddeld een uur. Dat is zonder de opdracht(en).
- ◆ Vertel de inhoud met eigen woorden. De illustraties, de titels en de blauwe en vetgedrukte woorden in de lesstof zijn daarbij uw geheugensteuntjes. Hetzelfde geldt voor de weetjes en kaders.
- ◆ Wissel de tekst af met de vragen die in de tekst vermeld staan, of stel zelf vragen.
- ◆ Laat ook ruimte voor reacties van de leerlingen en controleer of de leerlingen lastige woorden of handelingen uit het verhaal begrepen hebben.
- ◆ Omdat u de lesstof zelf vertelt, kunt u kiezen of u de hele tekst wilt behandelen, of dat u er een selectie van aanbiedt. Daarin heeft u alle vrijheid.

6.6 Afronding van de les

- ◆ Wijs de leerlingen kort op de tips die vermeld staan onder 'Wil je meer weten?'. Met deze tips kunnen geïnteresseerde leerlingen en andere lezers vervolgonderzoek doen.

6.7 Opdracht(en)

- ◆ Als er keuze uit opdrachten is, laat de leerlingen daar dan vrij in.
- ◆ De meeste opdrachten kunnen met tweetallen of in kleine groepjes uitgevoerd worden.
- ◆ Voor één of meer opdrachten kan een internetverbinding met digibord of een aantal computers nodig zijn.
- ◆ In de bijbehorende handleiding vindt u de instructies voor de opdracht(en).
- ◆ Controleer op tijd of er materialen verzameld moeten worden voor een opdracht, door u of door de leerlingen.
- ◆ Een enkele opdracht heeft de ruimte van het schoolplein nodig. Maak daarover afspraken met directie en met de leerlingen zelf.
- ◆ Stimuleer de leerlingen om creatieve opdrachten aan de klas te presenteren.
- ◆ Een aantal lesbrieven wordt afgesloten met een quiz. Deze quiz kan desgewenst als toets gebruikt worden.

6.8 Plusopdrachten

- ◆ Een aantal lessen kent plusopdrachten. Deze opdrachten zijn bedoeld voor leerlingen die graag extra uitgedaagd worden.
- ◆ Ze vragen een zelfstandige aanpak, vaak met bronnenonderzoek op het internet en soms met een bezoek aan de bibliotheek van Mongui Maduro Library of van NAAM.

6.9 Zelfstandig bestuderen van de lesstof op school of thuis

- ◆ De inhoud van de lesbrieven kan door leerlingen ook gebruikt worden om zelfstandig een werkstuk te schrijven of spreekbeurt te houden.
- ◆ Indien gewenst kan de leerkracht zelf een toets opstellen aan de hand van de lesstof.
- ◆ De leerlingen moeten dan wel de mogelijkheid hebben om de lesstof via internet te bestuderen, op school dan wel thuis. Wijst u daarom op de website van NAAM (www.naam.cw) duidelijk aan waar zij de lesbrieven vinden: onder de tab 'Publicaties' en de optie 'Educatief materiaal'.
- ◆ Via de vlaggetjes rechtsboven op NAAM's website kan de leerling de taalvoorkeur instellen.

6.10 Nabespreking

Bespreek met de leerlingen wat ze hebben geleerd van de les of van de lessenserie.

Laat de leerlingen het verhaal doen, want actieve herhaling prent de lesstof in.

7. Behandelde kerndoelen (Funderend Onderwijs van Curaçao)

De volgende kerndoelen kunnen aan de orde komen in de lesbrieven over het cultureel erfgoed en in de uitvoer van de opdrachten:

Domeinen en kerndoelen Mens en Maatschappij

- ◆ Domein: individu, ontwikkeling en identiteit. Kerndoel 2 (*tijdbalk en tijdsindeling hanteren*).
- ◆ Domein: historische ontwikkelingen. Kerndoel 3 (*belangrijkste historische ontwikkelingen van regio*).
- ◆ Domein: groepen en instituties. Kerndoel 5 (*migratie van bevolkingsgroepen*).
- ◆ Domein: cultuur en multiculturaliteit. Kerndoel 6 (*belang van cultuur, cultureel erfgoed en multiculturaliteit verklaren*).
- ◆ Domein: mens en omgeving. Kerndoel 7 (*kaart lezen van zijn regio*).

Domeinen en kerndoelen Culturele en Artistieke Vorming

- ◆ Domein A Oriëntatie op kunst en cultuur. Kerndoel 1 (*voelt zich actief en creatief betrokken in de eigen cultuur*).
- ◆ Domein A Oriëntatie op kunst en cultuur. Kerndoel 2 (*thema's uit eigen cultuur in beeld, taal, drama, dans en muziek vormgeven*).
- ◆ Domein D Beeldende vorming. Kerndoel 19 (*twee- en driedimensionale werkstukken maken*).

Domeinen en kerndoelen Taal, geletterdheid & communicatie

- ◆ Domein: mondelinge taalvaardigheid. Kerndoel 1 (*informatie verwerven en verwerken uit taalaanbod*).
- ◆ Domein: mondelinge taalvaardigheid. Kerndoel 3 (*gestructureerd uitdrukken bij het uiten van informatie, gevoelens en meningen*).
- ◆ Domein: Leesvaardigheid. Kerndoel 7 (*informatie verwerven en verwerken uit teksten*).
- ◆ Domein: Schrijfvaardigheid. Kerndoel 10 (*teksten schrijven met verschillende functies*).

Domeinen en kerndoelen Rekenen en wiskunde

- ◆ Domein: Meten. Kerndoel 4 (*meten en rekenen met eenheden als tijd, geld, lengte, omtrek, oppervlakte*).

◆ Domeinen en kerndoelen Sociaal emotionele vorming

Domein: Algemene werkhouding. Kerndoel 3 (*vaardigheden om in groepsverband te werken*).

8. Deel uw ervaringen met de lesbrieven

Er is zorgvuldig gehandeld met het auteursrecht van gebruikte afbeeldingen en opnames en met de bronvermelding. Mochten u hierover vragen hebben, neemt u dan contact met ons op.

Graag horen wij uw ervaringen met deze lesbrieven. U kunt feedback geven via wmheriteduc@gmail.com.